

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 321(477)+351:061.2

Головка А. А.,
аспірант, Національний інститут стратегічних
досліджень при Президентіві України (Україна, Київ),
tolyan-1993@ukr.net

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Висвітлено реалії взаємодії інститутів громадянського суспільства з державними структурами в контексті сучасних інформаційних ризиків. Обґрунтовано доцільність залучення недержавних акторів до процесу забезпечення інформаційної безпеки. Визначено базові шляхи взаємодії між громадянським суспільством та владою. Крім того, було систематизовано основні проблеми в даній сфері. Метою даного дослідження є комплексний науковий аналіз механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та державних структур в умовах сучасних інформаційних ризиків. В методологічному аспекті наукова стаття спирається на, по-перше, системний підхід, що полягає у вивченні державного механізму взаємодії з громадським сектором як цілісної системи взаємопов'язаних елементів, по-друге, інституційний підхід для вивчення громадянського суспільства як особливого інституту. Крім того, варто зазначити, що в ході дослідження були використані такі загальнонаукові методи як синтез та аналіз, індукція та дедукція, узагальнення та абстрагування. В результаті дослідження зроблено висвітлені висновки.

Ключові слова: взаємодія, громадянське суспільство, держава, система, інформаційна безпека, загрози.

Сьогодні, розвинутий інститут громадянського суспільства є не тільки атрибутом сталої демократії і правової держави, але й являє собою своєрідне джерело ресурсів та можливостей. Особливо важлива наявність такого джерела в умовах наявності сучасних інформаційних викликів, які впливають на розвиток усіх сфер життя суспільства. Саме тому важливо визначити теоретичні основи взаємодії між громадянським суспільством та владою, акцентуючи увагу при цьому на модерних детермінантах суспільно-політичної дійсності.

Вивченню проблем взаємодії громадянського суспільства та держави присвячені дослідження та публікації багатьох українських (Г. Почепцов, О. Корнієвський, О. Клименко, Л. Євдоченко М. Гордієнко, А. Колодій, Ю. Якименко) та зарубіжних (Дж. МакГан, Г. Аррігі, Дж. Кавон, А. Етціоні, Р. Патнем, Е. Арато, Е. Хадлі). Також слід відмітити, що популярною серед науковців є і тематика протидії сучасним інформаційним ризикам (Д. Дубов, М. Ожеван, Т. Ісакова, А. Сапожнікова, С. Морган, С. Томпсон, Дж. Браян, А. Клімбург).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми: разом з тим проблема формування цілісного бачення механізму взаємодії громадянського суспільства та держави в умовах сучасних інформаційних викликів та загроз є поки що невирішеною. Це власне і обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою наукової статті є цілісне дослідження сучасного механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та державних структур в умовах модерних інформаційних ризиків. У відповідності із метою постають наступні завдання:

1. Висвітлити основні шляхи взаємодії між державою та громадянським суспільством;

2. Систематизувати основні проблеми в даній сфері.

Процеси глобалізації, економічні, соціокультурні та політичні зрушення, які вони спровокували, багато в чому детермінують розвиток сучасних держав. Динамічні процеси розвитку інформаційної сфери обумовили високу залежність сучасного суспільства від новітніх технологій та інформації як особливого ресурсу. При цьому важливо відмітити, що поруч із позитивами така тенденція несе в собі ряд суттєвих ризиків. Це пов'язано насамперед із підвищеною вразливістю держави та суспільства перед новітніми інформаційними загрозами.

Все це ставить перед державою нові завдання, які стосуються захисту інформаційного простору. Безумовно можна впевнено констатувати – протистояти усім інформаційним ризикам (як зовнішнім так і внутрішнім) самотужки держава не може. Для вирішення усіх актуальних проблем в інформаційній сфері крім виваженої та ефективної політики влади необхідна також наявність консолідованої позиції суспільства. Це передбачає активне залучення недержавних інституцій до забезпечення реалізації цілей безпекової політики.

Варто відмітити, що для забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства та державних структур необхідна наявність відповідних інститутів та норм. По-перше, мова йде про наявність інституційної основи такої співпраці, а саме відповідних ефективно діючих структур-посередників (наприклад громадських рад) у державному механізмі. По-друге, важливим фактором є нормативна база, що передбачає правову оформленість участі громадянського суспільства в суспільно-політичних процесах. По-третє, суттєву роль грають соціально-психологічні та культурні передумови, а саме відповідна суспільна свідомість та утвердження демократичних ідеалів.

Яскравим прикладом тут виступає сучасна Україна, яка знаходиться в умовах постійних воєнних, політичних та інформаційних атак. Наявність постійного тиску на інформаційний простір країни, а також постійний дефіцит кадрових та інформаційних ресурсів держави актуалізує пошук дієвих засобів залучення недержавних акторів до безпекової політики в інформаційній сфері.

За твердженням Л. Радовецької, інститути громадянського суспільства перебувають у площині безпосередньої реалізації свобод людиною і громадянином, закріплених на найвищому – конституційному рівні законних прав та свобод, що узгоджується із фундаментальними положеннями універсальних правових актів, визнаних прогресивною міжнародною спільнотою, а також національними законодавчими актами. Вони є суб'єктами практико-прикладної діяльності у процесі реалізації функцій інформаційної безпеки, передусім шляхом забезпечення законних прав і свобод

громадян, і відіграють таким чином провідну роль у цьому процесі [2, с. 17].

Забезпечення адекватного рівня взаємодії між державою та громадянським суспільством є нагальною та необхідною складовою політичної модернізації і демократизації України, що є прямим шляхом до досягнення суспільної стабільності у майбутньому. Взаємовигідне партнерство між державою та елементами громадянського суспільства можливе лише за умов паритетного діалогу, тому вкрай актуальним є питання винаходження новітніх засобів комунікації і відповідної інтеракції [3, с. 134].

В сучасних умовах взаємодія між державою та громадянським суспільством реалізується за допомогою відповідних засобів та інструментів:

– Створення та подальша робота громадських рад при державних структурах, а саме міністерствах, окремих відомствах, силових та безпекових структурах (зазвичай цей метод характерний для співпраці між державою та громадськими об'єднаннями);

– Укладення угод між державою з однієї сторони та інститутами громадянського суспільства з іншої. Прикладом тут може слугувати підписання трьохстороннього меморандуму про співпрацю між Міністерством інформаційної політики, ГО «Інститут інформаційної безпеки» (Україна) і ГО «Разом» (США), метою якого є спільний захист інформаційного простору України та підвищення обізнаності громадян у сфері медіа;

– Реалізація спільних управлінських, дослідницьких, інформаційно-аналітичних та інших соціально значимих проєктів. Приклад: розробка та практичне втілення Міністерством інформаційної політики та волонтерами проєктів «Інформаційні війська» (i-army.org) та «Інформаційний щит»;

– Проведення спільних наукових та просвітницьких заходів, а саме конференцій, семінарів, круглих столів присвячених питанням інформаційної безпеки із залученням представників державних органів і громадськості;

– Громадські слухання, консультації та реалізація громадських ініціатив [1, с. 104].

Разом з тим, слід відзначити, сьогодні українські реалії свідчать про те, що в діючому механізмі залучення інститутів громадянського суспільства до процесу прийняття політичних рішень наявні ряд структурних та функціональних недоліків. Нижче буде представлено їх перелік:

1. Недосконалість та нечіткість законодавчої основи взаємодії громадянського суспільства та держави. Велика кількість так званих «білих плям» в українському законодавстві, небажання суб'єктів (як державних так і недержавних) дотримуватись чинних правил та норм, низький рівень правової культури – це далеко не повний перелік проблем нормативно-правової сфери, які стоять на заваді ефективній взаємодії між суспільством та владою.

2. Низька ефективність і занадто формалізований характер роботи громадських рад. Сучасна вітчизняна політико-управлінська практика свідчить про ілюзорний та дорадчий характер функціонування громадських рад. На практиці на дані структури покладаються суто консультативні функції, реального впливу на процес розробки та прийняття політичних рішень вони не мають.

3. Відмежованість державного апарату від суспільства. Ще однією проблемою тут виступає ізольованість державних структур від громадськості. Часто управлінські / організаційні / законотворчі процеси є закритими від зовнішніх впливів і не спираються на інтереси українського соціуму.

4. Загальний скептицизм населення щодо можливості реального впливу на процес прийняття політичних рішень. Відсутність суттєвих змін в процесі українського державотворення після численних масових акцій протесту («Помаранчева революція», «Вставай Україно!»), а особливо після «Революції гідності» / Євромайдану спричинило появу скептичних настроїв в українському суспільстві щодо можливості достатнього впливу на процес прийняття політичних рішень в Україні, тим більше в секторі національної безпеки.

5. Відсутність дієвого механізму циркуляції політичних еліт. Сучасний український політикум характеризується відсутністю ефективних процесів оновлення політичної еліти. Це часто призводить до монополізації влади окремими політичними групами, а отже, у якійсь мірі, є причиною попередніх проблем.

Загалом, всі вищезазначені проблемні питання характерні не тільки для сектору інформаційної безпеки. Така тенденція властива також іншим сферам і показує сучасний стан розвитку суспільно-політичних відносин в Україні. Вирішення даних недоліків української державної системи однаково залежить як від політичної волі владної еліти України так і від консолідованої позиції українського соціуму. Це відкриє перед державними структурами широкий спектр ресурсів та інструментів для досягнення цілей інформаційної безпеки.

Таким чином, в умовах сучасних інформаційних викликів держава гостро потребує залучення недержавних інституцій до процесу забезпечення інформаційної безпеки. Високий рівень взаємодії між державними структурами та інститутами громадянського суспільства є незмінним атрибутом розвинутої демократичної правової держави. Особливо дана простежується в контексті аналізу модерних українських реалій. Базовими шляхами побудови дієвої взаємодії між громадянським суспільством та державою є: робота громадських рад, укладення договорів, реалізація спільних проєктів та програм, проведення наукових та просвітницьких заходів, реалізація громадських ініціатив. Разом з тим, сьогодні, доцільно виділяти ряд системних проблем в діючому механізмі взаємодії влади з недержавними акторами, а саме: недосконалість та нечіткість законодавчої бази, формалізований характер роботи громадських рад, відмежованість державного апарату від суспільства, скептицизм населення, відсутність дієвого механізму циркуляції політичних еліт.

Список використаних джерел

1. Головка А. А. Громадянське суспільство як суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки України / Анатолій Анатолійович Головка // «Україна в процесах глобального інформаційного обміну» (м. Львів, 26–27 травня 2016 р.). – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2016. – С.103–105.

2. Радовецька Л. В. Місце інститутів громадянського суспільства у механізмі реалізації функцій забезпечення інформаційної безпеки / Людмила Василівна Радовецька // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2013. – №3. – С.12–18.

3. Чумаков Д. Д. Проблема розвитку громадянського суспільства в Україні в контексті його взаємодії з інститутом держави / Д. Д. Чумаков // Грані. – 2014. – №6. – С.131–135.

References

1. Golovka A. A. Gromadjans'ke suspil'stvo jak sub'jekt zabezpechennja informacijnoi' bezpeky Ukraїny / Anatolij Anatolijovych Golovka // «Ukraїna v procesah global'nogo informacijnogo obminu» (m. L'viv, 26–27 travnja 2016 r.). – L'viv: Nacional'nyj universytet «L'vivs'ka politehnika», 2016. – S.103–105.
2. Radovec'ka L. V. Miscе instytutiv gromadjans'kogo suspil'stva u mehanizmi realizacii' funkcii' zabezpechennja informacijnoi' bezpeky / Ljudmyla Vasylyvna Radovec'ka // Informacijna bezpeka ljudyny, suspil'stva, derzhavy. – 2013. – №3. – S.12–18.
3. Chumakov D. D. Problema rozvytku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraїni v konteksti jogo vzajemodii' z instytutom derzhavy / D. D. Chumakov // Grani. – 2014. – №6. – S.131–135.

Holovka A. A., postgraduate Student of the National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine (Ukraine, Kyiv), tolyan-1993@ukr.net

Interaction between civil society and state in terms modern information challenges

In the scientific article presents the realities of civil society interaction with the state in the context of today's information risks. Grounded the necessity of attracting non-state actors in the process of information security. Defined basic ways of interaction between civil society and government. It was also systematized the main problems in this area. The aim of this study is a comprehensive scientific analysis of the interaction between civil society and government structures in modern information risks. In terms of methodology, scientific article based on firstly, a systematic approach was to study the state mechanism of interaction with the public sector as an integrated system of interconnected elements, and secondly, the institutional approach to the study of civil society as a special institution. In addition, it should be noted that the study had used such general scientific methods as analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction. As a result the study defined a comprehensive conclusions.

Keywords: interaction, civil society, state, system, information security, threat.

Головка А. А., аспирант, Национальный институт стратегических исследований при Президенте Украины (Украина, Киев), tolyan-1993@ukr.net

Взаимодействие гражданского общества и государства в условиях современных информационных вызовов

Освещены реалии взаимодействия институтов гражданского общества с государственными структурами в контексте современных информационных рисков. Обоснована целесообразность привлечения негосударственных акторов к процессу обеспечения информационной безопасности. Определены базовые пути взаимодействия между гражданским обществом и властью. Кроме того, были систематизированы основные проблемы в данной сфере. Целью данного исследования является комплексный научный анализ механизма взаимодействия институтов гражданского общества и государственных структур в условиях современных информационных рисков. В методологическом аспекте научная статья опирается на, во-первых, системный метод, заключающийся в изучении государственного механизма взаимодействия с общественным сектором как целостной системы взаимосвязанных элементов, во-вторых, институциональный подход для изучения гражданского общества как особого института. Кроме того, стоит отметить, что в ходе исследования были использованы такие общенаучные методы как синтез и анализ, индукция и дедукция, обобщение и абстрагирование. В результате исследования сделаны исчерпывающие выводы.

Ключевые слова: взаимодействие, гражданское общество, государство, система, информационная безопасность, угрозы.

* * *

УДК 32:316.64+314.82

Колісніченко Р. М.,
кандидат політичних наук, доцент, директор,
Кіровоградський інститут Міжрегіональної Академії
управління персоналом (Україна, Кропивницький),
RMK7@ukr.net

Глобалістична свідомість в умовах світового демографічного зростання

Досліджено типологію глобалістичної свідомості залежно від ставлення до регулювання народжуваності у країнах з надмірними показниками зростання чисельності населення. Детально визначено ознаки демографічно-спонукального і консервативного типів глобалістичної свідомості, на основі математичного аналізу зійснено догострокове прогнозування наслідків продовження дії існуючих тенденцій зростання чисельності людства, доведено необхідність підвищення ефективності світової демографічної політики.

Ключові слова: глобалістична свідомість, демографічне зростання, тенденції, типологія.

Однією з найгостріших глобалістичних проблем людства є швидке зростання чисельності світового народонаселення, що значно посилює антропогенне навантаження на світову екосистему, провокує загострення цілої низки соціально-економічних, воєнно-політичних та інших небезпечних глобалістичних проблем. Гармонізація світових демографічних показників виявляється можливою лише за умови розвитку глобалістичної свідомості народів світу як основи для кардинального перегляду людством власної демографічної політики, здійснення оптимального демографічного регулювання на глобальному рівні.

Особливості політичної свідомості суспільства вивчали В. Бабкін, М. Головатий, В. Горбатенко, Ю. Шемшученко, інші вчені [7]. На дослідженні глобалістичних демографічних показників зосередилися А. Гапоненко, Я. Олійник, В. Ситаров, експерти ООН, МВФ, інші дослідники [1; 6; 8; 10]. Втім, глобалістична свідомість, її типологія, особливості в контексті аналізу глобалістичних демографічних проблем характеризуються недостатнім рівнем наукового опрацювання.

Метою статті є аналіз глобалістичної свідомості в умовах світового демографічного зростання.

Глобалістична свідомість є специфічною формою суспільної свідомості, що відображає особливості сприйняття людиною глобалістичних проблем, відношення до способів їх розв'язання [4]. Залежно від ставлення до регулювання народжуваності у країнах з надмірними показниками зростання чисельності населення глобалістичну свідомість слід поділяти на наступні типи: демографічно-спонукальний, консервативний, адміністративно-відповідальний та соціально-виховний. З метою детального вивчення ознак кожного з них, в межах даної статті зосередимося на аналізі перших двох з перелічених типів глобалістичної свідомості.

Демографічно-спонукальному типу глобалістичної свідомості характерне позитивне ставлення до значного послаблення чи припинення боротьби світового співтовариства і національних урядів за стабілізацію чисельності світового народонаселення, що матиме наслідком його значне збільшення. Носіями цього типу глобалістичної свідомості можуть бути, зокрема, громадяни бідних країн з високими показниками народжуваності. Прагнення частини населення цих країн до лібералізації світової демографічної політики може бути обумовлене природною потребою у продовженні роду, страхом не доживання дітей до дорослого віку, пов'язаного з високою дитячою смертністю, необхідність використання дітей у сімейному господарстві, особливо у сільській місцевості, негативним ставленням до регулювання народжуваності з боку більшості релігій. Особливе значення у формуванні негативного ставлення до оптимального сімейного планування мають культурні традиції, вкорінені у свідомість багатотисячолетньої традиційної орієнтація на велику сім'ю. Так, у деяких східних країнах багатство голови родини продовжує вимірюватися кількістю його синів [3, с. 372–375].

Приналежність до демографічно-спонукального типу глобалістичної свідомості громадян розвинених держав може знаходити пояснення у небажанні витратити кошти державних бюджетів на фінансування гуманітарних програм з підтримки населення країн «третього світу» на фоні необхідності задоволення своїх внутрішньодержавних потреб. В цьому контексті